

OKAZANIE – IDENTYFIKACJA PROWADZONA PRZEZ ORGAN PROCESOWY, CZY TEŻ SPECJALISTÓW LUB BIEGLYCH

Dr Mirosław Jan Lisiecki

Zakład Procesu Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
10-719 Olsztyn, Polska
ul. Dybowskiego 11
Tel. kom. +48-0502-713-377
E-mail: mirekjanl@interia.pl

Słowa kluczowe: okazanie, identyfikacja, organ procesowy, biegły, specjalista, dowód.

S t r e s z c z e n i e

Efektywność i skuteczność procesu wykrywczo-dowodowego w postępowaniu karnym jest warunkowana prawidłowością przeprowadzania czynności dowodowych. Jedną z takich istotnych czynności dowodowych jest okazanie mające charakter identyfikacji procesowo-kryminalistycznej na podstawie śladów pamięciowych. Ponieważ sam „ślad pamięciowy” jest zjawiskiem subiektywnym, charakteryzującym się dodatkowo dużą plastycznością i podatnością na deformację, przeto w toku wykonywania tej czynności muszą być spełnione określone warunki prawne i kryminalistyczne, aby okazanie spełniało swoją wykrywczą funkcję i posiadało odpowiednią wartość dowodową. Dużą wagę należy przywiązywać do właściwego przeprowadzenia tej czynności pod względem metodologicznym. Przyjęcie określonej metody postępowania pozwala na prawidłowe i wiarygodne zbadanie śladu pamięciowego, na podstawie którego może nastąpić identyfikacja przedmiotu okazania.

Prowadzone badania dowodzą, jak niski jest poziom prowadzenia okazań przez organy procesowe (najczęściej policję, która jest głównym organem prowadzącym postępowania przygotowawcze) i w związku z tym, jak wiele błędów jest popełnianych, co oczywiście w następstwie rzutuje na ich skuteczność wykrywczą oraz wartość diagnostyczną i dowodową. Mimo, iż okazanie charakteryzuje się raczej niską wartością diagnostyczną, to niezaprzeczalnym faktem jest, że z uwagi na swą sugestywność pozytywny wynik okazania jest zwykle wysoko oceniany jako dowód w sądzie. Niejednokrotnie bowiem jest to jedyny środek dowodowy obciążający sprawcę. Zatem faktycznie rygoryzm metodologiczny w przypadku rozpoznania jest jedną z ważniejszych gwarancji trafnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Przeprowadzenie okazania wymaga od organów dochodzeniowo-śledczych niezwyklej staranności i fachowego przygotowania.

Wobec zdarzających się pomyłek sądowych będących wynikiem ogólnie niskiego poziomu metodologicznego prowadzenia przez organy procesowe tej tak istotnej procesowo-kryminalistycznej czynności dowodowej o charakterze identyfikacyjnym – konieczny wydaje się postulat, aby *de lege ferenda* do art. 173 k.p.k. wprowadzono zapis ograniczający kompetencje organów procesowych, warunkujący konieczność prowadzenia okazania tylko przez osoby po specjalistycznym przeszkoleniu zawodowym w tym kierunku a nie po ukończeniu standardowego szkolenia zawodowego albo też specjalistów, co wydaje się najbardziej pożądane i zasadne.

I. Wstęp

Efektywność i skuteczność procesu wykrywczo-dowodowego w postępowaniu karnym jest uwarunkowana prawidłowością przeprowadzania czynności dowodowych. Jedną z takich istotnych czynności dowodowych jest okazanie mające charakter identyfikacji procesowo-kryminalistycznej na podstawie śladów pamięciowych przedmiotu poznania, czyli np. osoby okazywanej, z przedmiotem uprzednio poznany, np. sprawcą przestępstwa widzianym *tempore criminis* przez naocznego świadka lub pokrzywdzonego¹. Okazanie jako procesowa forma identyfikacji na podstawie śladów pamięciowych opiera się na pamięci rozpoznawczej określonej osoby będącej nośnikiem śladu,² który powstał na skutek jakiegoś zdarzenia. Ponieważ tego rodzaju „ślad pamięciowy”³ jest zjawiskiem subiektywnym, charakteryzującym się dodatkowo dużą plastycznością i podatnością na deformację,⁴ przeto w toku wykonywania tej czynności muszą być spełnione określone warunki prawne i kryminalistyczne, będące wynikiem wypracowanej i przyjętej metodologii.

II. Metodologia okazania a organy prowadzące okazanie – stan aktualny oraz problemy i propozycje rozwiązań.

Metoda z łac. *methodus* „sposób”, z gr. *methodos* „droga dojścia, sposób poznania” stanowi ogół reguł stosowanych przy badaniu rzeczywistości.⁵ W przypadku okazania jako samodzielnej czynności procesowo-kryminalistycznej⁶ będzie to zespół celowych czynności i środków polegający na świadomym i konsekwentnym stosowaniu wypracowanego przez zasady taktyki kryminalistycznej sposobu postępowania dla osiągnięcia określonego celu, jakim jest w aspekcie psychologicznym identyfikacja przedmiotu poznania z przedmiotem uprzednio poznany.⁷ Jest to sposób identyfikacji kryminalistycznej⁸ osób, rzeczy, miejsc, cech i właściwości, zwierząt i zwłok, oparty w znacznej mierze na empirycznym badaniu śladu pamięciowego w postępowaniu analityczno - indukcyjnym⁹, przyjęty w teorii i praktyce procesowo-kryminalistycznej.

Przyjęcie określonej metody postępowania pozwala na prawidłowe i wiarygodne zbadanie śladu pamięciowego, na podstawie którego może nastąpić identyfikacja przedmiotu okazania. Należy zaznaczyć, iż wypracowana metoda powinna być zgodna zarówno z procesowymi regułami postępowania karnego, jak i zasadami taktyki kryminalistycznej. Tylko wtedy wynik tej czynności będzie mógł stanowić niepodważalny dowód w postępowaniu karnym, mający charakter samoistnego środka dowodowego i podlegający swobodnej ocenie dowodów przez sąd (art. 7 k.p.k.).

W zasadzie w polskim systemie prawnym¹⁰ można przyjąć, iż okazanie jest samodzielną czynnością procesowo-kryminalistyczną mającą charakter samoistnego środka dowodowego w procesie karnym,¹¹ której formą urzeczywistnienia jest złożenie oświadczenia przez osobę rozpoznającą w sposób zbliżony do przesłuchania (a więc szczególnie), przez co w literaturze przedmiotu okazanie

¹ J. Wójcikiewicz, Kryminalistyczna problematyka okazania osób, Dep. Szk. I Dosk. Zaw. MSW, Warszawa 1988, s. 58; E. Gruza, Okazanie, Toruń 1995, s. 101; T. Hanausek, Kryminalistyczna taktyka w zakresie szczególnych form przesłuchania świadka, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1970, nr 4 (57), s. 493.

² J. Wójcikiewicz, Identyfikacja na podstawie śladów pamięciowych. Okazanie, w: J. Widacki (red.), Kryminalistyka, C. H. BECK, Warszawa 1999, s. 241.

³ Określenie „ślad pamięciowy” jest tu pewnym konwencjonalnym skrótem myślowym nie charakteryzującym rzeczywistego śladu kryminalistycznego, bowiem zapis pamięciowy jest trudno spostrzegalny dla kryminalistyka bez nalotu deformacyjnego lub interpretacyjnego. Zob. szerzej T. Hanausek, Życie śladów. Rzecz z zakresu teorii śladów, w: K. Sławik (red.), Współczesna przestępczość. Problemy prawnokarne, kryminalistyczne i kryminologiczne, Jota - Szczecin 1996, s. 137.

⁴ Przykładowo spożyty w niewielkich ilościach alkohol, szacunkowo do 0,9 promila we krwi nie wpływa znacząco na zdolność rozpoznawania. Zob. szerzej J. Wójcikiewicz, Nietrzeźwość świadka i upływ czasu a wyniki okazania pośredniego osób, Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii T. 30, 1980r. nr 3.s. 211-215. Por. też M. Gondek, Pamięć - czynniki osobowe i nieosobowe wpływające na odtwarzanie portretu pamięciowego, Problemy Kryminalistyki 1996, nr 212, s. 57 i n.

⁵ Zob. Słownik wyrazów obcych PWN, pod red. E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wyd. I, Warszawa 1995, s. 714.

⁶ Zob. E. Gruza, Okazanie, Toruń 1995, s. 7-8, 16; Por. uwagi na ten temat: M. Lisecki, Bezpośrednie i pośrednie okazanie osób w procesie karnym, Prokuratura i Prawo 1997, nr 3, s. 49.

⁷ Por. J. Wójcikiewicz, Kryminalistyczna problematyka..., op. cit., s. 80-81.

⁸ Zob. K. Piątkowski, Problematyka okazania w świetle teorii identyfikacji, ZN WSO 1977, nr 3, s. 552-558.

⁹ Por. Encyklopedia Powszechna, Wydawnictwo Gutenberga - Reprint KURPISZ, Tom X, s.163.

¹⁰ Por. okazanie w innych systemach prawnych, J. Wójcikiewicz, Okazanie. Studium porównawcze z pogranicza kryminalistyki i procesu karnego, Kraków 1985, s. 15 i n.; J. Gonderek, R. Tryduński, Okazanie w celu rozpoznania w radzieckim prawie karno-procesowym, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1978, nr 2, s. 164 i n.; E. Gruza, Okazanie w procedurach karnych wybranych państw socjalistycznych i kapitalistycznych, Studia Iuridica 1991, nr 20, s. 113 i n.

¹¹ Zob. E. Gruza, Okazanie, Toruń 1995, s. 7-8, 16; R. Myczkowski, Dokumentacja czynności okazania w postępowaniu karnym, WPP 1978, nr 2, s. 243; T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, PWN, Warszawa 1998, s. 485.

uznawane jest również za szczególną formę przesłuchania, zazwyczaj świadka.¹ W świetle kodeksu postępowania karnego², za uznaniem okazania jako samodzielnej czynności procesowo-kryminalistycznej przemawia umieszczenie przepisu ogólnego o okazaniu - art. 173 k.p.k. w Dziale V pt. „Dowody” i Rozdziale 19 „Przepisy ogólne”. Takie usytuowanie *sui generis* przepisu dot. okazania niewątpliwie podkreśla dowodowy charakter tej czynności, a także spełnia określone funkcje w zakresie wykorzystania okazania w postępowaniu karnym, które wiążą się z:

- identyfikacją obiektów podlegających okazaniu,
- weryfikacją i uzupełnieniem dotychczasowych ustaleń postępowania,
- źródłem informacji o nowych dowodach.³

Również na formę urzeczywistnienia tej czynności w drodze przesłuchania ustawodawca *expressis verbis* wskazał w przepisie art. 173 § 1 k.p.k. (*in principio*) „Osobie przesłuchiwanej można okazać inną osobę...”. Ma to niewątpliwie wpływ na uprawnienia i obowiązki osób rozpoznających i jest wyrazem uznania części poglądów prezentowanych w literaturze przedmiotu.⁴

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, iż dowodowe znaczenie okazania zależy od realizacji tej czynności pod kątem przestrzegania zarówno wymogów proceduralnych, jak i kryminalistycznych.⁵ Prowadzone badania dowodzą, jak wiele błędów jest popełnianych w związku z przeprowadzaniem tych czynności i jak niski jest ich poziom, co oczywiście w następstwie rzutuje na ich skuteczność wykrywczą oraz wartość dowodową i diagnostyczną.⁶ Mimo, iż okazanie charakteryzuje się raczej niską wartością diagnostyczną, to niezaprzeczalnym faktem jest, że z uwagi na swą sugestywność pozytywny wynik okazania jest zwykle wysoko oceniany jako dowód w sądzie.⁷ Tak więc, aby wartość dowodowa okazania była rzeczywiście wysoka muszą być spełnione wymogi proceduralne, a sama czynność powinna być przeprowadzona wyjątkowo starannie, żeby uzyskany wynik był wiarygodny i możliwy do przyjęcia jako podstawa orzeczenia w danej sprawie.⁸ Niejednokrotnie bowiem jest to jedyny środek dowodowy obciążający sprawcę. Zatem faktycznie „rygorizm metodologiczny w przypadku rozpoznania jest jedną z ważniejszych gwarancji trafnego rozstrzygnięcia.”⁹

Przykładem tego może być wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27 maja 1992 roku w sprawie m.in. usiłowania rozboju, gdzie obrońca w środku odwoławczym próbował zanegować poprawność metodologiczną przeprowadzenia okazania oraz możliwości rozpoznania sprawcy przez pokrzywdzoną 85 letnią kobietę. Sąd obalając argumentację obrony w uzasadnieniu wyroku wypowiedział: „Gwoli tylko przypomnienia należy stwierdzić, iż w trakcie czynności okazania /k. 26-28/, pokrzywdzona bez żadnych wątpliwości wskazała na oskarżonego, jako sprawcy popełnionych na jej osobie przestępstw. Czynność powyższa niezwykle istotna, gdyż definitywnie określiła osobę oskarżonego (...) przebiegała w sposób nietypowy świadczący o rzetelności i odpowiedzialności oraz rozwadze pokrzywdzonej 85 letniej kobiety co do trafności rozpoznania. Pokrzywdzona bowiem nie tylko ograniczyła się do wskazania oskarżonego, opisując jego ówczesny wygląd i podając jeszcze raz okoliczności zdarzenia, lecz nadto upewniając się dotykała każdego z pozorantów oraz słuchała ich wypowiedzi. Dopiero po tych czynnościach i mając na uwadze wcześniejszą cechę charakterystyczną wymowy oskarżonego, pokrzywdzona zdecydowanie wskazała na Krzysztofa K. Dodatkowo też należy podnieść, iż zanim doszło do zatrzymania oskarżonego i czynności okazania pokrzyw-

¹ Zob. m.in. M. Kulicki, Kryminalistyka, Toruń 1994, s. 157-158; T. Hanausek, Kryminalistyka - zarys wykładu, Kraków 1996, s. 181; J. A. Stefański, Komentarz do Działu V. Dowody, w: J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zablocki, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I, Dom Wyd. ABC, Warszawa 1998, s. 465; Por. też krytyczne uwagi do poglądów uznających okazanie za szczególną formę przesłuchania: E. Gruza, op. cit., s. 26-30; Zob. też głos w dyskusji: M. Lisiecki, Aspekty procesowe okazania, Prokuratura i Prawo 1996, nr 11, s. 65 i n.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 z późn. zm.

³ E. Gruza, op. cit., s. 102.

⁴ Zob. szerzej na ten temat: M. Lisiecki, op. cit., s. 67 - 70 i powołana tam literatura.

⁵ J. Gurgul, Okazanie osoby: wartość i niebezpieczeństwa, Gazeta Sądowa i Penitencyjna nr 12/1971.

⁶ Zob. szerzej T. Tomaszewski, Wartość okazania oskarżonego w praktyce śledczej i sądowej, Palestra 1992, nr 9 - 10, s. 20 i n.; J. Jarosz, Błędy w pracy śledczej przyczyną uniewinnienia, Z zagadnień kryminalistyki, Kraków 1992, T. XXVII, s. 68; E. Gruza, Przebieg i wartość dowodowa okazania osoby w praktyce wymiaru sprawiedliwości, Biuletyn Kryminalistyczny „Ślad” 1996, nr 1, ZTK i OS Ż.W. s. 13 i n.; Por. też M. Kuciel, Brak nawet poszlak. Inkasent. Seryjne zabójstwa w Małopolsce, Rzeczpospolita nr 194 z 20. 08. 1999, s. C1.

⁷ J. Wójcikiewicz, Identyfikacja na podstawie..., op. cit., s. 249.

⁸ Z. Czeczot, T. Tomaszewski, Kryminalistyka ogólna, Toruń 1996, s. 141-142; por. też: T. Tomaszewski, Wartość okazania..., op. cit., s. 20 i n.

⁹ S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, PWN, Warszawa 1998, s. 377.

dzona (...) tak dokładnie określiła wygląd sprawcy, iż policja nie miała trudności z identyfikacją oskarżonego /k. 18/.”¹

Z powyższego orzeczenia wynika zatem, że skuteczność wykrywcza i dowodowa okazania jest uwarunkowana prawidłowością przeprowadzenia tej czynności, co praktycznie oznacza duże zaangażowanie i fachowość osób przygotowujących i wykonujących tego rodzaju czynności dowodowe. Organ procesowy przeprowadzający okazanie powinien również właściwie przygotować do tej czynności osobę rozpoznającą uwzględniając jej dobro oraz możliwości przeprowadzenia identyfikacji.

W doktrynie okazanie jest powszechnie uznawane za czynność niepowtarzalną,² przy czym często stanowi jedyny środek dowodowy obciążający lub odciążający sprawcę przestępstwa. Na ocenę końcową tego środka dowodowego, ma niewątpliwie wpływ poprawność metodologiczna przeprowadzenia tej czynności. Zgodnie z orzeczeniem SN „Przy ocenie zeznań świadka, zwłaszcza będącego jedynym środkiem dowodowym, niezbędne jest rozważenie jego osobowości oraz okoliczności i warunków, w jakich świadek czynił swe spostrzeżenia”.³ Niewątpliwie ma to również swe odniesienie do podejrzanego jako osoby rozpoznającej.

Tak więc w każdym przypadku, w szczególności gdy wynik okazania stanowi jedyny dowód, sąd jest zobowiązany (zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów - art. 7 k.p.k.) wnikliwie przeanalizować w świetle ustaleń psychologii i wymagań kryminalistyki okoliczności i warunki spostrzeżenia oraz okazania, a także cechy podmiotowe świadka⁴ lub innej osoby rozpoznającej, np. podejrzanego. Przeprowadzenie okazania wymaga od organów dochodzeniowo-śledczych niezwyklej staranności i fachowego przygotowania. W niektórych wypadkach wskazany byłby udział biegłego lub specjalisty, np. z zakresu fonoskopii przy okazaniu głosu, jako szczególnej cechy i właściwości, a której identyfikacja opiera się na założeniu, że każda osoba ma inną strukturę organów anatomicznych mowy, używa zróżnicowanych wzorców mowy, co powoduje, że posługuje się charakterystycznym, właściwym tylko dla siebie głosem. Przygotowanie i przebieg takiego okazania, jego metodologia są niezwykle złożone.⁵ Niejednokrotnie w toku takiego okazania należy skorzystać z pomocy biegłego,⁶ aby wydał opinię, czy świadek rozpoznający posiada zdolność i w jakim stopniu, do zapamiętywania i rozpoznawania głosu. Dysponując taką opinią dopiero wówczas sąd będzie miał możliwość pełnego odniesienia się do wyników czynności dowodowej rozpoznania głosu.⁷

Wyniki badań empirycznych praktyki organów procesowych wskazują, iż metodologia prowadzenia okazania przez te organy (prokuratorów i policję oraz inne uprawnione do prowadzenia czynności procesowych organy ścigania) pozostawia wiele do życzenia. J. Wójcikiewicz przeprowadził analizę wielu badań w tym zakresie – prowadzonych w II połowie XX wieku – zarówno przez polskich, jak i zagranicznych przedstawicieli nauki. Wnioski są jednoznaczne i nie pozostawiające wątpliwości, iż okazania są przez policję przeprowadzane z reguły źle.⁸ W oczywisty sposób odbija się to na wartości dowodowej okazania, o czym może świadczyć wiele przykładów pomyłek sądowych. Dlatego wymieniony autor słusznie zastanawia się „Dlaczego zatem nie uznać, że również okazanie *sensu stricto* powinno się stać wyłączną domeną biegłego?”⁹ Postulat zawierający się w tym pytaniu – można przyjąć, że retorycznym – na gruncie polskiego prawa i praktyki prowadzenia postępowań

¹ Sprawa Sygn. akt II Akc 151/92.

² Zob. A. Taracha, Niepowtarzalność okazania. Teoria i praktyka, Problemy Praworządności 1991, nr 1-2, s. 67 i nast.; Z. Czebot, T. Tomaszewski, op. cit., s. 142 i powołana tam literatura; T. Hanausek, Kryminalistyka-poradnik detektywa, Katowice 1993, s. 196; M. Kulicki, op. cit., s. 160; J. Wójcikiewicz, W kwestii procesowej czynności okazania, Nowe Prawo 1983, nr 2., op. cit., s. 78-80.

³ Wyrok SN z 3 kwietnia 1978, II KR - 56/78, OSNKW nr 4-5/1978, poz. 50 z glosą aprobusującą J. Wójcikiewicz - Państwo i Prawo 1980, Nr 2, s. 196-198.

⁴ Por. J. Wójcikiewicz, Glosa do wyroku z 3 kwietnia 1978 r., II KR - 56/78, Państwo i Prawo 1980, nr 2, s. 198.

⁵ Zob. szerzej, Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 12 marca 2002 roku, II AKa 39/02, OSN Prokuratura i Prawo 2003, nr 3, poz. 32; Por. O. E. de Bito Alwarenga, Identyfikacja głosu ludzkiego, Problemy Kryminalistyki nr 11, s. 118.

⁶ Taka praktyka występuje w Szwecji i Holandii, gdzie udział biegłego fonoskopa w okazaniu głosu organizowany przez Policję powoli staje się standardem. Natomiast Natomiast Holenderskim Instytucie Nauk Sądowych w Rijswijk są już wydawane ekspertyzy w zakresie okazania głosu. Zob. J. Wójcikiewicz, Okazanie osoby: pół wieku później, w: J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska, Wyd. Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2001, s. 142-143 i powołana tam literatura zagraniczna.

⁷ Zob. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 kwietnia 1999 roku, II AKa 54/99, Przegląd Orzecznictwa PA w Lublinie 1999, nr 9, s. 61. Por. też: J. Wójcikiewicz, Okazanie głosu i mowy, w: E. Gruza, T. Tomaszewski (red.), Problemy Współczesnej Kryminalistyki, Tom V, Warszawa 2002.

⁸ Zob. pełne zestawienie wniosków i wyników badań w tym zakresie zebrane i prezentowane przez: J. Wójcikiewicz, Okazanie osoby: pół wieku później..., op. cit., s. 138 i n. oraz powołana tam literatura. Por. też: W. Pasko-Porys, Przesłuchania policyjne w USA, w: E. Gruza, T. Tomaszewski (red.), Problemy Współczesnej Kryminalistyki, Tom IV, Wyd. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2001, s. 247-248.

⁹ Ibidem, s. 142.

karnych będzie niezwykle trudny w realizacji przede wszystkim z uwagi na koszty finansowe takiego przedsięwzięcia, o czym poniżej.

W polskim systemie prawnym obowiązują odpowiednie unormowania, których wprowadzenie postulowano w doktrynie,¹ a które z założenia mają wymuszać profesjonalizm metodologiczny w przeprowadzaniu czynności okazania. Istniejąca dotychczas regulacja prawna (chodzi o przepisy k.p.k. z 1969 roku) była wyjątkowo lakoniczna i nieadekwatna do przypisywanych okazaniom funkcji i znaczeniu.² Dopiero nowa kodyfikacja procedury karnej z 1997 roku wychodzi naprzeciw od dawna postulowanym wnioskom doktryny³ oraz potrzebom praktyki, aczkolwiek po wnikliwej analizie obowiązujących przepisów prawnych nasuwają się pewne zastrzeżenia pod względem jej komplementarności i skuteczności dowodowo-wykrywczej.

W doktrynie postulowano, aby całość problematyki okazania uregulowano w jednym akcie prawnym, chociażby na wzór angielskiego „*Code of practice for the identification of persons suspected of crime*” regulującego w sposób odrębny zasady okazania osób.⁴ Jednakże w tej materii ukazały się dwa akty wykonawcze do k.p.k., wydane na podstawie dwóch różnych delegacji ustawowych, które wprowadzają szczegółowe zasady i warunki techniczne przeprowadzania okazań. Jest to rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania⁵ i rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej (§ 15-17).⁶ Zatem w stosunku do poprzednio obowiązujących uregulowań prawnych zawartych w k.p.k. z 1969 roku jest to znaczący postęp. Uregulowanie aspektów technicznych okazania w drodze rozporządzeń wykonawczych miało powodować zwiększenie profesjonalizmu w zakresie prowadzenia identyfikacji na podstawie śladów pamięciowych a jednocześnie skutkować zwiększeniem wartości dowodowej wyników tej czynności, ale tego nie gwarantuje. Najlepsze bowiem uregulowania prawne nic nie wniosą, jeżeli za nimi nie pójdą odpowiednie przygotowania zawodowe, wiedza i umiejętności ze strony osób stosujących „prawo w działaniu”.

Wobec zdarzających się pomyłek sądowych będących wynikiem źle przeprowadzonych okazań zasadny wydaje się postulat, aby tak ważne czynności o charakterze identyfikacyjnym były przeprowadzane przez co najmniej specjalnie przeszkolone do tego celu osoby albo też biegłych lub specjalistów. Wyżej wymienione przepisy k.p.k. i rozporządzeń wykonawczych nie nakładają żadnych wymogów kompetencyjnych. Okazanie może być przeprowadzone przez każdy organ procesowy (funkcjonariuszy tego organu – nawet nieprzygotowanych zawodowo) wykonujący czynności procesowo-dowodowe w toku prowadzonego (zgodnie z formalną kompetencją – por. art. 325d, 311-312 k.p.k.) postępowania przygotowawczego według swojej właściwości. Zdaniem autora to istotny mankament wskazanych uregulowań prawnych, bowiem ustawodawca formalizując metodykę prowadzenia okazań od strony prawno-technicznej, powinien był również określić wymogi prawno-kompetencyjne, lecz tego nie uczynił.

Obecnie praktycznie prowadzi to do tego, iż okazanie może być w istocie przeprowadzone przez „pierwszego lepszego” funkcjonariusza organów ścigania (np. policjanta) po przeszkoleniu podstawowym nawet z niewielkim stażem służbowym, będącego organem procesowym prowadzącym postępowanie przygotowawcze, który został zaledwie zapoznany z obowiązującymi przepisami w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania, ale o faktycznej metodologii prowadzenia tej czynności niejednokrotnie nie ma bladego pojęcia, nie mówiąc już o odpowiednim przygotowaniu i doświadczeniu zawodowym. Trudno się temu dziwić, gdyż przykładowo w samej policji oprócz standardowych programów kształcenia, które zwykle niewiele czasu poświęcają problematyce okazania, nie prowadzi się specjalistycznych szkoleń z zakresu psychologii identyfikacji na podstawie śladów pamięciowych oraz metodologii prowadzenia tej procesowo-kryminalistycznej czynności dowodowej.

¹ Por. J. Wójcikiewicz, W kwestii procesowej..., op. cit., s. 80; E. Gruza, Okazanie, Toruń 1995, s. 183-184.

² E. Gruza, op. cit., s. 183.

³ Por. J. Wójcikiewicz, op. cit., s. 80; E. Gruza, op. cit., s. 183-184; M. Cieślak, Z. Doda - Kierunki orzecznictwa SN w zakresie postępowania karnego (1980-83), Palestra 1984, nr 10, s. 68.

⁴ Zob. szerzej na ten temat E. Gruza, op. cit., s. 37-52; J. Wójcikiewicz, Podejrzany i świadek jako źródło materiału dowodowego i porównawczego dla identyfikacji w niektórych obcych procedurach karnych, Problemy Kryminalistyki 1986, nr 172, s. 238-243; Idem, Okazanie. Studium porównawcze z pogranicza kryminalistyki i procesu karnego, Kraków 1985, s. 28-36; Idem, Brytyjskie projekty nowelizacji przepisów o aresztowaniu, przesłuchaniu oraz identyfikacji podejrzanych, Państwo i Prawo 1985, nr 2, s. 83-88; Idem, Okazanie osoby: pół wieku później..., op. cit., s. 140.

⁵ Dz. U. nr 104 z 2003 r., poz. 981.

⁶ Dz. U. nr 7 z 26. 01. 1999, poz. 63.

Znane autorowi programy kształcenia polskiej Policji poświęcają na okazanie średnio dwie do pięciu jednostek lekcyjnych po 45 minut każda. Jest to zbyt mało czasu, aby oprócz zapoznania się z przepisami prawa i podstawami metodyki prowadzenia okazania, wykształcić jeszcze odpowiednio poprawne nawyki metodologiczne. O uzyskaniu wiedzy specjalistycznej z zakresu psychologii zeznań, formowania się śladu pamięciowego i jego odtwarzania oraz funkcjonowania mózgu w tym aspekcie nie ma już mowy. A wiedza ta jest niezwykle istotna, aby można było prawidłowo przeprowadzić okazanie nie podchodząc jednocześnie bezkrytycznie do wypowiedzi świadka i wiarygodności jego śladu pamięciowego.¹ W polskich organach procesowych, zarówno organach ścigania, jak i wymiaru sprawiedliwości – zdaniem autora – zbyt mało czasu poświęca się na kształcenie zawodowe z zakresu metodologii identyfikacji osób i rzeczy w toku okazania. Stąd też nie mogą dziwić wyniki badań wskazujące na niską wartość diagnostyczną tak przeprowadzanych identyfikacji na podstawie śladów pamięciowych, co w oczywisty sposób rzutuje na ich często niską wartość dowodową.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, iż najbardziej właściwe byłoby powierzenie przez ustawodawcę kompetencji do prowadzenia okazań jako czynności procesowo-kryminalistycznej o charakterze identyfikacyjnym i bardzo istotnym znaczeniu wykrywczym oraz dowodowym – specjalistom lub biegłym posiadającym odpowiednie umiejętności i wiedzę specjalistyczną.² Faktem jest, iż w okazaniu, które jest uznane w doktrynie za szczególną formę przesłuchania mógłby wziąć udział także biegły, ale tylko na podstawie art. 192 § 2 k.p.k., jeżeli istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego świadka, jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania i odtwarzania przez niego postrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie świadka z udziałem biegłego psychologa, a świadek nie może się temu sprzeciwić. Niemniej jednak rola biegłego będzie tu zgoła inna, bowiem nie on będzie przeprowadzał identyfikację w toku okazania, a tylko wydawał opinię dotyczącą wiarygodności zeznań złożonych podczas procesu identyfikacji przez świadka.

Prowadzenie identyfikacji w oparciu o okazanie jako dowodu z opinii biegłego wymagałoby oprócz radykalnej przebudowy uregulowań prawnych w tym zakresie, również zmiany mentalności i podejścia doktryny prawniczej oraz orzecznictwa sądowego. Ponadto ze względu na „codzienny i powszechny” charakter tej czynności w praktyce dochodzeniowo-śledczej konieczność każdorazowego dopuszczenia dowodu z opinii biegłego determinowałaby znaczne koszty, na które wymiar sprawiedliwości raczej by nie przystał.

Dlatego też należy zwrócić uwagę na inną możliwość podniesienia poziomu prowadzenia okazań. Otóż w postępowaniu karnym istnieje prawna możliwość korzystania z pomocy osób będących specjalistami, posiadającymi wiadomości i umiejętności specjalistyczne w jakiejś dziedzinie nauki i techniki. Ponieważ istotą okazania jest jej procesowo-kryminalistyczny charakter, który w zasadzie sprawdza się najlepiej, gdy chodzi szybkość działania organów ścigania w procesie wykrywczym, bardziej zasadne wydaje się korzystanie z pomocy odpowiednio wyszkolonych specjalistów wywodzących się z funkcjonariuszy organów ścigania, niż zasięganie opinii biegłych. Pozostaje jednak problem, iż zgodnie z § 1 art. 205 k.p.k.³ ustawodawca przyjął, że „*Jeżeli dokonanie oględzin, przesłuchania przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiającym przeprowadzenie tej czynności na odległość, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania wymaga czynności technicznych, w szczególności takich jak wykonanie pomiarów, obliczeń, zdjęć, utrwalenie śladów, można do udziału w nich wezwać specjalistów*”. Powyższe ustawowe określenie przedmiotowego zakresu wykorzystania specjalisty tylko do katalogowo wymienionych czynności procesowo-kryminalistycznych (wyżej podkreślonych) oraz zawężenie jego roli do wykonywania czynności technicznych (tutaj zakres tych czynności nie jest ograniczony ustawowo) nie pozwala na pełne i całkowicie zgodne z pra-

---

¹ Zob. szerzej przykładowe pozycje literatury dowodzące, jak niezbędna może być wiedza z zakresu psychologii zeznań i funkcjonowania mózgu jako organu ciała człowieka rejestrującego spostrzeżenia i jednocześnie nośnika śladów pamięciowych, aby prawidłowo przeprowadzić przesłuchanie czy okazanie i uzyskać wiarygodny materiał dowodowy: Amina Memon, Aldert Vrij, Ray Bull, Prawo i psychologia. Wiarygodność zeznań i materiału dowodowego, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003; Hans i Michael Eysenck, Podpatrywanie umysłu (rozdział 16 – Wiarygodność zeznań naocznych świadków), Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 204 i n.; John J. Medina, Zegar życia (rozdział 6 – Starzenie się mózgu), Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2001, s. 124-150; E. Gruza, Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna, Zakamycze 2003.

² Autor w sposób zamierzony posłużył się określeniem „umiejętności i wiedzę specjalistyczną”, aby jednoznacznie nie kojarzyły się z wiadomościami i umiejętnościami specjalnymi biegłego, niezbędnymi do wydania opinii. Nie mniej jednak w zakres tego określenia mogą wchodzić wiadomości specjalne biegłego a także inne o charakterze specjalistycznym, których organ procesowy nie posiada, a przez to nie jest w stanie zapewnić prawidłowego poprowadzenia czynności procesowo-kryminalistycznej w postępowaniu dowodowym procesu karnego.

³ Po nowelizacji z 2003 roku, Dz. U. nr 17, poz. 155.

wem wykorzystanie wiedzy i umiejętności specjalistycznych osób reprezentujących różne dziedziny nauki i praktyki.¹

Brak ustawowego zapisu o możliwości korzystania z pomocy specjalisty w innych czynnościach procesowych niż wyżej określone, na co zwraca się uwagę w doktrynie,² jest istotnym brakiem ograniczającym możliwości prawnego działania organów procesowych w zakresie uzyskiwania dowodów. Słusznie stwierdza J. Gurgul, iż w tym zakresie norma określona w art. 205 § 1 k.p.k. jest jasna, przy czym można jej zarzucić bezzasadne zawężenie potrzeb korzystania z usług specjalisty³. Podobny pogląd reprezentuje w swoim komentarzu do art. 205 k.p.k. T. Grzegorzczak⁴, wskazując na wyczerpujący charakter tej normy. Odmienny pogląd przyjmuje R. A. Stefański⁵, który uważa, że wyliczenie czynności w których specjaliści mogą brać udział, trzeba traktować jako przykładowe. Nie zmienia to jednak faktu, iż mamy do czynienia z brakiem przewidywania ze strony ustawodawcy, zaś w praktyce przepis tak skonstruowany może stać na przeszkodzie wykorzystaniu specjalistów w innych czynnościach procesowych. Należy więc zgodzić się z twierdzeniem T. Tomaszewskiego, iż katalog czynności procesowych, w których mogliby brać udział specjaliści, raczej nie powinien być ograniczony do enumeratywnie wyliczonych w art. 205 k.p.k., gdyż "organy prowadzące postępowanie powinny mieć bowiem większą swobodę w korzystaniu z pomocy specjalistów w zależności od konkretnej sytuacji procesowej i technicznej".⁶

Na potrzebę zmiany tej kontrowersyjnej regulacji wskazuje J. Gurgul, który uważa, że także przesłuchanie, okazanie, stawienie do oczu – to tylko przykłady, kiedy pomoc specjalisty fotografującego czy filmującego przebieg czynności niejednokrotnie bywa pożądana, żeby organ procesowy mógł skupić się na skutecznym kierowaniu przebiegiem i protokolarnym dokumentowaniu wyników prowadzonych czynności.⁷ *De lege ferenda* należałoby uwzględnić te słuszne opinie i doprowadzić do odpowiednich zmian w uregulowaniach prawnych, tak aby katalog czynności procesowo-kryminalistycznych oraz rodzaj wykonywanych zadań przez specjalistów w toku tych czynności pozostał otwarty.

III. Wnioski końcowe

Obecne uregulowania prawne pozwalają organom procesowym na daleko idącą dowolność i niestety nie wymuszają profesjonalizmu w prowadzeniu tych czynności, a to determinuje ogólnie niski poziom metodologiczny okazań i w efekcie prowadzi do pomyłek sądowych a w najlepszym wypadku do utraty wartości dowodowej danego środka dowodowego. Wobec powyższego, aby podnieść poziom prowadzenia przez organy procesowe tej tak istotnej procesowo-kryminalistycznej czynności dowodowej o charakterze identyfikacyjnym – konieczny wydaje się postulat, aby *de lege ferenda* do art. 173 k.p.k. wprowadzono zapis ograniczający kompetencje organów procesowych, warunkujący konieczność prowadzenia okazania tylko przez osoby po specjalistycznym przeszkoleniu zawodowym w tym kierunku a nie po ukończeniu standardowego szkolenia zawodowego. Optymalnym rozwiązaniem jednak byłoby powierzenie tej kompetencji specjalistom a w wypadkach szczególnych również biegłym, co wydaje się najbardziej pożądane i zasadne.

SPIS WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. **Cieślak M., Doda Z.** Kierunki orzecznictwa SN w zakresie postępowania karnego (1980-83), Palestra 1984, nr 10.
2. **Czczot Z., Tomaszewski T.** Kryminalistyka ogólna, Toruń 1996.
3. **Encyklopedia Powszechna.** Wydawnictwo Gutenberga - Reprint KURPISZ, Tom X.

---

¹ Wiąże się z tym również ważna kwestia podstaw prawnych przyznania wynagrodzenia takiej osobie za udzielną pomoc organowi procesowemu.

² Zob. E. Żywucka-Kozłowska, Kryminalistyk jako konsultant w działaniach operacyjnych Policji, w: Problemy Współczesnej Kryminalistyki, Tom V, pod red. E. Gruzy i T. Tomaszewskiego, Wyd. UW, Warszawa 2002, s. 211.

³ J. Gurgul, Instytucja specjalisty w procesie karnym (artykuł dyskusyjny), Prokuratura i Prawo 1998, nr 11 – 12, s. 116.

⁴ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego, wyd. II, Kraków 2001, s. 422.

⁵ R. A. Stefański (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz pod red. Z. Gostyńskiego, Warszawa 1998, s. 560.

⁶ T. Tomaszewski, Dowód z opinii biegłego w procesie karnym, Wyd. IES, Kraków 1998, s. 21.

⁷ J. Gurgul, op. cit., s. 116.

4. **Hans i Michael Eysenck.** Podpatrywanie umysłu (rozdział 16 – Wiarygodność zeznań naocznych świadków), Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
5. **Gondek M.** Pamięć - czynniki osobowe i nieosobowe wpływające na odtwarzanie portretu pamięciowego, *Problemy Kryminalistyki* 1996, nr 212.
6. **Gondorek J., Trydulski R.** Okazanie w celu rozpoznania w radzieckim prawie karno-procesowym, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1978, nr 2.
7. **Gruza E.** Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. *Problematyka kryminalistyczna*, Zakamycze 2003.
8. **Gruza E.** Okazanie, Toruń 1995.
9. **Gruza E.** Okazanie w procedurach karnych wybranych państw socjalistycznych i kapitalistycznych, *Studia Iuridica* 1991.
10. **Gruza E.** Przebieg i wartość dowodowa okazania osoby w praktyce wymiaru sprawiedliwości, *Biuletyn Kryminalistyczny „Ślad”* 1996, nr 1, ZTK i OS Ż.W.
11. **Gurgul J.** Instytucja specjalisty w procesie karnym (artykuł dyskusyjny), *Prokuratura i Prawo* 1998, nr 11 – 12.
12. **Gurgul J.** Okazanie osoby: wartość i niebezpieczeństwa, *Gazeta Sądowa i Penitencjarna* nr 12/1971.
13. **Grzegorzczak T.** Kodeks postępowania karnego, wyd. II, Kraków 2001.
14. **Grzegorzczak T., Tylman J.** Polskie postępowanie karne, PWN, Warszawa 1998.
15. **Hanausek T.** Kryminalistyczna taktyka w zakresie szczególnych form przesłuchania świadka, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1970, nr 4.
16. **Hanausek T.** Kryminalistyka-poradnik detektywa, Katowice 1993.
17. **Hanausek T.** Kryminalistyka - zarys wykładu, Kraków 1996.
18. **Hanausek T.** Życie śladów. Rzecz z zakresu teorii śladów, w: K. Sławik (red.), *Współczesna przestępczość. Problemy prawnokarne, kryminalistyczne i kryminologiczne*, Jota - Szczecin 1996.
19. **Jarosz J.** Błędy w pracy śledczej przyczyną uniewinnienia, *Z zagadnień kryminalistyki*, Kraków 1992, T. XXVII.
20. **Kuciel M.** Brak nawet poszlak. Inkasent. Seryjne zabójstwa w Małopolsce, *Rzeczpospolita* nr 194 z 20. 08. 1999.
21. **Kulicki M.** Kryminalistyka, Toruń 1994.
22. **Lisiecki M.** Aspekty procesowe okazania, *Prokuratura i Prawo* 1996, nr 11.
23. **Lisiecki M.** Bezpośrednie i pośrednie okazanie osób w procesie karnym, *Prokuratura i Prawo* 1997, nr 3.
24. **John J.** Medina, Zegar życia (rozdział 6 – Starzenie się mózgu), Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2001.
25. **Amina Memon, Aldert Vrij, Ray Bull.** Prawo i psychologia. Wiarygodność zeznań i materiału dowodowego, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
26. **Myczkowski R.** Dokumentacja czynności okazania w postępowaniu karnym, *WPP* 1978, nr 2.
27. **O. E. de Bito Alwrenga.** Identyfikacja głosu ludzkiego, *Problemy Kryminalistyki* nr 11.
28. **Słownik** wyrazów obcych PWN, pod red. E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wyd. I, Warszawa.
29. **Stefański J. A.** Komentarz do Działu V. Dowody, w: J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański. S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom I, Dom Wyd. ABC, Warszawa 1998.
30. **Taracha A.** Niepowtarzalność okazania. Teoria i praktyka, *Problemy Praworządności* 1991, nr 1-2.
31. **Pasko-Porys W.** Przesłuchania policyjne w USA, w: E. Gruza, T. Tomaszewski (red.), *Problemy Współczesnej Kryminalistyki*, Tom IV, Wyd. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2001.
32. **Piątkowski K.** Problematyka okazania w świetle teorii identyfikacji, *ZN WSO* 1977, nr 3.
33. **Tomaszewski T.** Dowód z opinii biegłego w procesie karnym, *Wyd. IES*, Kraków 1998.
34. **Tomaszewski T.** Wartość okazania oskarżonego w praktyce śledczej i sądowej, *Palestra* 1992, nr 9-10.
35. **Waltos S.** Proces karny. Zarys systemu, PWN, Warszawa 1998.
36. **Wójcikiewicz J.** Brytyjskie projekty nowelizacji przepisów o aresztowaniu, przesłuchaniu oraz identyfikacji podejrzanych, *Państwo i Prawo* 1985, nr 2.
37. **Wójcikiewicz J.** Glosa do wyroku z 3 kwietnia 1978 r., II KR - 56/78, *Państwo i Prawo* 1980, nr 2.
38. **Wójcikiewicz J.** Identyfikacja na podstawie śladów pamięciowych. Okazanie, w: J. Widacki (red.), *Kryminalistyka*, C. H. BECK, Warszawa 1999.
39. **Wójcikiewicz J.** Kryminalistyczna problematyka okazania osób, *Dep. Szk. I Dosk. Zaw. MSW*, Warszawa 1988.
40. **Wójcikiewicz J.** Nietrzeźwość świadka i wpływ czasu a wyniki okazania pośredniego osób, *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii* T. 30, 1980r. nr 3.
41. **Wójcikiewicz J.** Okazanie głosu i mowy, w: E. Gruza, T. Tomaszewski (red.), *Problemy Współczesnej Kryminalistyki*, Tom V, Warszawa 2002.
42. **Wójcikiewicz J.** Okazanie osoby: pół wieku później, w: J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), *Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska*, Wyd. Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2001.
43. **Wójcikiewicz J.** Okazanie. Studium porównawcze z pogranicza kryminalistyki i procesu karnego, Kraków 1985.
44. **Wójcikiewicz J.** Podejrzany i świadek jako źródło materiału dowodowego i porównawczego dla identyfikacji w niektórych obcych procedurach karnych, *Problemy Kryminalistyki* 1986, nr 172.
45. **Wójcikiewicz J.** W kwestii procesowej czynności okazania, *Nowe Prawo* 1983, nr 2.

46. **Żywucka-Kozłowska E.** Kryminalistyk jako konsultant w działaniach operacyjnych Policji, w: Problemy Współczesnej Kryminalistyki, Tom V, pod red. E. Gruzy i T. Tomaszewskiego, Wyd. UW, Warszawa 2002.

Parodymas atpažinti – procesinio organo, specialistų arba ekspertų atliekama identifikacija

Dr. Mirosław Jan Lisiecki

*Varmijos-Mozurijos universiteto Teisės ir administracijos fakulteto
Baudžiamojo proceso katedra, Lenkija*

Pagrindinės sąvokos: parodymas atpažinti, identifikacija, procesinis organas, ekspertas, specialistas, įrodymas.

SANTRAUKA

Nusikaltimų aiškinimo ir įrodinėjimo efektyvumas parenginiame tyrime priklauso nuo teisingai atliktų procesinių veiksmų. Vienas iš tokių reikšmingų procesinių veiksmų yra parodymas atpažinti. Jis traktuojamas kaip procesinė kriminalistinė identifikacija pagal išlikusius idealius atvaizdus (pėdsakus) žmogaus atmintyje.

Atsižvelgiant į tai, kad „idealus pėdsakas“ yra subjektyvus reiškinys, kuris nėra pastovus, jo suvokimas ir traktavimas priklauso nuo asmens savybių ir bruožų, todėl jis gali būti lengvai „deformuotas“. Todėl atliekant parodymą atpažinti turi būti laikomasi tam tikrų procesinių ir kriminalistinių sąlygų ir taisyklių, kad šis veiksmas atliktų savo funkciją ir turėtų įrodomąją vertę. Daug dėmesio šitam veiksmui būtina skirti užtikrinant jo atlikimo metodologinį lygį. Tinkamas procedūros pasirinkimas užtikrina teisingą ir patikimą idealaus pėdsako ištyrimą, kurio pagrindas gali būti nustatyta pateikto atpažinti objekto tapatybė.

Nagrinėjant procesinių organų veiklą (dažniausiai policijos, kuri yra pagrindinė parengtinio tyrimo institucija) konstatuojamas daromų parodymų atpažinti žemas lygis. Atliekant šį veiksmą daroma daug klaidų. Tai, be abejo, turi įtakos nusikaltimų aiškinimo procesui bei šitų veiksmų diagnostinei ir įrodomajai vertei. Nors parodymo atpažinti diagnostinė vertė nedidelė, teigiamas atpažinimas teisme paprastai vertinamas aukštai. Dažnai tai būna vienintelis, tiesiogiai nurodantis į kaltininką įrodymas. Dėl šių priežasčių metodologinis griežtumas parodymo atpažinti procedūros metu yra viena iš svarbesnių sąlygų, užtikrinančių teisingą teismo sprendimą byloje. Parodymas atpažinti atliekamas reikalauja, kad procesinis organas labai kruopščiai ir profesionaliai ruoštųsi šiam veiksmui.

Atsižvelgiant į pasitaikančias teismuose klaidas, kurių priežastis yra bendras žemas metodologinis parodymo atpažinti atlikimo lygis, turintis įtakos identifikacijai, būtinu tampa postulatą, kad Lenkijos BPK 173 straipsnyje būtų numatyti apribojimai asmenims, galintiems atlikti šį veiksmą. Tokį veiksmą turėtų turėti teisę atlikti ne bendrąjį standartinį profesinį išsilavinimą, o specialųjį profesinį pasirengimą turintys asmenys arba specialistai.

Identity Parade – Executable Identification by Procedural Institution or Specialist or Expert

Dr. Mirosław Jan Lisiecki

*Department of Criminal Procedure Faculty of Law and Administration
Warmia and Mazury University, Poland*

Keywords: identification parade, identification, procedural institution, expert, specialist, evidence.

SUMMARY

The effectiveness and efficiency of investigative process in criminal proceedings depends on properly conducted activities aimed at collection of evidence. One of such significant activities is a line-up being an

identification procedure involving traces left behind in human memory. Because a “memory trace” in itself is a subjective phenomenon, additionally characterized with great malleability and susceptibility to deformation, the procedure must meet some definite legal and forensic conditions for the line-up to be accurate and effective, and to have adequate evidential value. Thus, much importance must be given to appropriate methodology of the activity, as the use of a particular method makes possible adequate and reliable examination of a memory trace, which may enable identification of a given line-up member.

Research shows how low the standard of administering line-ups by law enforcement agencies (most frequently by police, who are the main agency conducting preparatory proceedings) is, and consequently how many errors are made, which of course results in lowering the effectiveness of detection process and the diagnostic and evidential value.

Although line-ups are of a rather low diagnostic value, it cannot be denied that, owing to its suggestiveness, a positive identification is usually highly valued by the court as a piece of evidence, very often being the only evidence against the suspect. Therefore, methodological strictness is, in case of positive identification, one of the most important safeguards of the case correctly settled by the court. Administration of line-ups requires law enforcement agencies to demonstrate much expertise and highly professional performance, and to act with extreme care.

In view of court errors resulting from generally low standard of law enforcement performance as regards the discussed identification procedure, it seems necessary that the art. 173 of the code of criminal procedure should de lege ferenda incorporate a record limiting the competence of procedural agencies with a view to line-ups being administered only by persons with proper specialist training or preferably by relevant experts rather than by persons with standard vocational training.

